

**ПОГЛЕД КЪМ НАЙ-НОВАТА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА
(С АКЦЕНТ ВЪРХУ 2018 ГОДИНА)**

Дария КАРАПЕТКОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

E-mail: d.karapetkova@uni-sofia.bg

**A LOOK AT THE LATEST BULGARIAN LITERATURE FOR CHILDREN
(FOCUSING ON 2018)**

Daria KARAPETKOVA

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

E-mail: d.karapetkova@uni-sofia.bg

През последните няколко години у нас детската литература претърпя видим разцвет като съдържателно разнообразие и качество на оформлението. Несъмнена заслуга за това има дейността на Фондация „Детски книги“, както и обособяването на категорията за българска детска литература на наградите „Перото“, връчвани от експертния съвет на Националния център за книгата. Усилията около активизирането на обществена дискусия по темата бяха подкрепени от сайтове като „Детски книги“, „Аз чета“, както и от рубриката на „Литературен вестник“ със заглавие „Вниманието на малките“. Тази целенасочена и компетентна работа съвсем закономерно доведе до повишаване на очакванията към качеството на детската литература, а и до по-оживена конкуренция, която подобри качеството на цялостната книгоиздателска продукция за въпросната ниша. Селекцията от номинирани заглавия за наградата „Перото“ за 2018 година може да бъде използвана като отправна точка за някои обобщаващи наблюдения.

Във възходяща посока спрямо целевата възраст ще открием три интересни заглавия. В „Кучешка работа“ (изд. „Точица“) Анелия Пашова е автор и на текста, и на находчивите и прецизни илюстрации. Книжката представя няколко вида човешки професии, упражнявани от достолепни представители на кучешки породи. Написана е достъпно, на стегнат и съвременен език, който ще допадне на децата, проявяващи смелостта да пристъпят в автентичния понятиен апарат на възрастните. Същевременно не липсват духовити попадения: „*Работя като счетоводител от 15,6 години без ДДС.*“ Изданието би спечелило от една леко по-решителна коректорска намеса, но е чудесен пример за забавна, информативна и красива книжка за малки читатели, по която разговорите им с родителите биха могли да продължат дълго след прочита.

„Топлото човече“ от Мая Дългъчева (изд. „Жанет 45“, илюстрации Невена Ангелова) има специфична социална концепция. Текстът възпроизвежда първия сблъсък на детето с редица дестабилизиращи типови ситуации – загубата на домашен любимец, смяната на училището, загубата на близък, раздялата на родителите и т.н. Във всички тези ситуации намесата на Топлото човече има задачата да преобърне перспективата и да предложи антидот срещу драматизма, като заедно с това предлага и по-устойчив прочит на кризисното състояние, чрез който детето да намери утеха и сила да продължи. На някои психологизъм на този замисъл може да се стори леко буквалистичен за детска книга, но проектът има ясно изразена социална мисия и е изпълнен извънредно последователно, удържан от начало до край, без да напуска тоналността на жанра си, в отлично партньорство с визуалната страна.

Наградата „Перото“ беше присъдена на Сотир Гелев за книгата „Как Лора се научи да брои до десет“ (изд. „Ентусиаст“). Нека започнем от това, което тази книга не е. Тя не е наивна, въпреки привидно скромната заявка на заглавието. Не е локална, въпреки че е заобиколила изкушението на „уау“ стилистиката, характерна за папагалското възпроизвеждане на задграничните тийнстереотипи. Не е имитационна, въпреки че у Лора има нещо от Алиса. Текстът е точно толкова своеобразен, колкото са и илюстрациите към него, дело също на автора. Пресметливо борави с парадокса, дозира хумора, търпеливо надгражда своята умела

структура. Лора не иска, не намира за нужно да знае да брои до десет. Нейното израстване е резултат от стечение на обстоятелствата – колкото причудливи, толкова и математически закономерни, така че да не дадат на педантите повод да обвинят Гелев в манипулиране на фикционалната действителност като за деца. Лора не е класическото мило и ученолюбиво момиченце от книжките – тя е чепата и леко темерут, не търси лесното благоразположение на читателите. Но е умна; и по-силно от всичко я мотивира изкушението, което сюжетът предлага на нейното въображение. Ето начин една книга да спечели първа награда.

В типологично отношение текстовете за деца, публикувани през 2018 г., страдат от три вида несполуки. Първият е подценяването на читателския капацитет, което в определени случаи е произвело наивни и елементарни сюжети, облечени в също толкова наивен език, съзливни и сиромасомилски послания на политкоректни тематик от актуалния оборот. Вторият е непохватното старание да се имитира по неестествен начин тийнейджърското и изобщо младежкото говорене с изразния ресурс на оригиналничещата компания от квартална кръчма. Това е подстъп към третия тип, в който може да бъде разпознат макропроблемът на писането за деца напоследък, и той се изразява в отсъствието на усет за стилъв регистър. При детските книги нуждата от такъв усет е особено осезаема поради тяхната функция да възпитават гъвкава езикова естетика. Вън от съмнение е, че за мнозина от нас жонглирането с регистрите само по себе си е извор на огромно белетристично очарование. Загубата на равновесие обаче е фатална и тъй като при забележки голословието е вредно, с действителни примери ще маркираме характеристиките, които поотделно или заедно създават усещане за неадекватност.

Когато книгата заявява своята насоченост към аудитория от малки деца, завишената употреба на умалителни (закръгленки, бързичко, газирана водичка) може би е оправдана. На този фон обаче героите имат „шизофренно видение“, някой „нахлузва любимата си олигофренка“, „надръндили са се на терасата“, но още „никой не се е разпусвал“. Всичко това е поръсено с преднамерено високолитературни елементи с (вероятно) етнографска претенция като „отпървом“, „провождам“, „сетне“, „зер“, което – за да се изрази като говорещия аз в книгата – „ме захлупва по суратя“. Друг често срещан мотив в детските книги е вкарването на развален/завален говор. Отвъд конкретната интерпретация, чрез която авторът е свободен да изрази своето разбиране за подобна речева характеристика, е изумителна съчетаемостта между граматика на ръба на екстремното и подчертано специализирана лексика: „*Ние тфоя измистлица. Пърфо ти нас сънуфал. Ние – лично тфой солипсизъм, така сказфа учиделка.*“ Сами виждате: героят няма проблем със солипсизма, но има проблем с членуването. Не бива да бъде подценявано и поднасянето на класически чуждоезикови произведения във вид, който поне на първо четене прилича на авторизирана или одомашнена версия: „*В него момент Снежанка отворила очи...*“ Но с това навлизаме в друга обширна тема – тази за преводната детска литература, която заслужава отделно мащабно разглеждане.

Направеният обзор, който няма претенции за изчерпателност и обхваща едва едногодишен времеви отрязък, все пак може да се използва за ориентир по отношение на определени признаци в развитието на новата българска литература за деца, които свидетелстват за дългоочаквано оживление и осъзнаване на значимостта на тази ниша в нашата национална литературна продукция след един немалък период на подценяване. Несъмнена роля за това оживление играят както институционалната политика на насърчаване, така и критическите дискусии по темата, които насочиха към нея общественото внимание.